

AMERSFOORT TOEN EN NU

Ook na 75 jaar zijn er nog verhalen te vertellen over de Tweede Wereldoorlog.

Vandaag aflevering 2: de verstoorde jeugd van een NSB-kind.

Gehaat door de hele buurt

Wichard Maassen

De Amersfoortse bakker Herman Schouten, bij de Duitse inval in mei 1940 gewond geraakt aan een schouder, zat zonder werk en zijn vrouw, Heleen, was in verwachting. Wat moest hij? En dus liet Herman zich in het voorjaar van 1942 via een oude schoolkameraad verleiden tot een baantje bij de distributiedienst van de gemeente. De eis van een NSB-lidmaatschap nam hij daarbij voor lief.

Herman Schouten junior (1944) kan enig begrip opbrengen voor deze 'economische' keuze. Moeilijker te begrijpen vindt hij de houding van zijn vader ná de oorlog. „Tot aan zijn dood heeft hij geen spijt betoond. Dankzij de NSB hoorde hij ergens bij. Hij was er trots op dat zijn gezin geen honger had geleden. Mijn vader nam vaak impulsieve beslissingen.” Herman, een fanatieke motorrijder, sloot zich verder aan bij de 'Transportkolonne', onderdeel van de Duitse Wehrmacht en, gedurende enkele maanden, bij de Weerbaarheidsafdeling, de knokploeg van de NSB.

'Madam'

De misstap van senior (1914-1984) had ingrijpende gevolgen voor het gezin, dat verscheurd raakte, vooral ook door de houding van moeder Heleen (1923-2007), door Herman 'de madam van de Hobbemastraat' genoemd. De woning in het Vermeerkwartier, in 1944 toegewezen aan het gezin, was een doorgangshuis voor NSB'ers. Terwijl haar man, die werd gearresteerd op 12 mei 1945, vastzat eerst in Milligen en daarna in Laren bood Heleen onderdak aan Canadese soldaten. Uit de relatie met één van hen werd in februari 1947 een dochter geboren, Ellie.

Voor haar kinderen, op één andere dochter na, had Heleen nauwelijks aandacht. Zoon Herman viel ze publiekelijk af. „Tegen vriendinnen zei mijn moeder dat ik het 'lelijkste kind van de buurt' was. Het uiterlijk was voor haar zeer belangrijk.”

Herman junior groeide op tot een uiterst onzekere, stotterende jongeman. Als NSB-kind was hij 'besmet'. Speelkameraadjes had hij niet, op school werd hij gepest. „De hele buurt haatte ons. Nieuwe bewoners werden meteen geïnformeerd over onze achtergrond. En net als mijn ouders was ik statenloos.”

Het ontnemen van het Nederlandschap, inclusief het stemrecht, was een standaardmaatregel bij de veroordeling van 'foute' landgenoten. Dat duurde tot 1956. In dat jaar verleende de overheid algemene amnestie.

Van zijn moeder nam Herman later afstand. De band met zijn vader die, na eind 1947 op vrije voeten te zijn gesteld, met moeite werk vond op de debiteurenadministratie van installatiebedrijf Bronswerk, kenschetst hij als 'niet slecht'. „Over het verleden werd niet gesproken”, schrijft Herman in zijn onlangs verschenen boek *Verborgen schaamte*. „Er heerste altijd een soort spanning in huis.”

▲ Herman Schouten op de Zuidsingel, voor het pand dat vroeger de Gereformeerde Kerk van zijn opa huisvestte.

FOTO MITCHEL LENSINK

“Net als mijn ouders werd ik na de oorlog statenloos”

—Herman Schouten

Het boek is de weerslag van een onderzoek naar zijn familiegeschiedenis, waarmee hij eind jaren 90 begon en dat hem hielp bij de verwerking van zijn traumatische jeugd. Herman, historicus, beschrijft minutieus en zonder zaken te verbloemen, de levens van zijn ouders én grootouders. Opa Elbertus Schouten (1879-1949), dominee, kreeg na de oorlog namelijk óók het stempel 'fout' opgedrukt.

Schouten, geboren in Zwijndrecht, werd in 1927 beroepen door de Gereformeerde Kerk in Amersfoort aan de Zuidsingel. In de ogen van Schouten, zeer recht in de leer, was de bezetting door God opgelegd en verzet daartegen uit den boze. Sterker: dat ging in tegen 'de wil des Heeren'. Zijn gedachten daarover publiceerde hij in 1942 in een boek met de titel *De roep tot bezinning*, dat veel kwaad bloed zette.

Na de oorlog kreeg Schouten korte tijd huisarrest opgelegd. Ofschoon de predikant geen lid was geweest van

▲ Herman Schouten senior (links) werd in 1942 lid van de NSB. Rechts zijn ouders. PRIVÉFOTO

de NSB, legde het Tribunaal hem wel straf op; zijn vermogen werd verbeurd verklaard en hij verloor, net als zijn zoon, het stemrecht. Het werd Schouten onder meer kwalijk genomen dat hij in januari 1944 'een stuk varkensvlees en een zak erwten' had gekocht bij de 'Kameraadschapszorg der NSB'.

Scheerzeep

Herman junior herinnert zich zijn opa en oma nog goed. Omdat zijn vader geïnterneerd was, logeerde hij regelmatig bij hen. „Mijn opa was een aardige man. We maakten weleens een ritje met de tram naar Zeist. Er was weinig geld. Scheerzeep werd twee keer gebruikt.”

Herman, die sinds een paar jaar in Wapenveld (Gelderland) woont, wist zich gaandeweg los te maken van het verleden, waarbij hij veel steun vond bij lotgenoten, verenigd in de Stichting Werkgroep Herkenning. „Ik heb onze drie kinderen al op jonge leeftijd verteld over het leven van mijn ouders en grootouders. Je ziet nu ook nieuwe instroom in de werkgroep, van leden van de derde generatie. Die moeten helemaal van onderaf beginnen. Zij kennen niet het gevoel van schaamte en boosheid van mijn generatie.”

Herman Schouten, Verborgen schaamte. Uitgeverij Jongbloed, 15,95 euro.

OORLOGSBRIEVEN JAN VAN 'T HOF

'Als ze je opjagen of als het regent, dan zijn het zware dagen'

Amersfoorter Jan van 't Hof (1902 - 1964) werd in oktober 1944 opgepakt bij een razzia en tewerkgesteld. Hier een selectie uit zijn brieven.

Steenderen aan de IJssel, zaterdag 11 november 1944:

„Je schreef over heimwee naar mij. Nu mijn schat, ik wil flink zijn, maar als ze je opjagen met het werk of als het regent, zijn het zware dagen. Je breekt haast je nek in de gladde klei en op de weide kun je haast niet lopen. Maar als het de volgende dag weer goed is en het werk iets beter, dan gooi ik de kop weer

omhoog. Wat erg dat buurman Hazeleger uit de Lobeliastraat is opgepakt en door is gestuurd naar het concentratiekamp. Hoe gaat het met jezelf, hoeveel maanden is het nu al? (echtgenote Eefje is zwanger, red.). Nog bedankt voor de tabak en de bieten, zorgzaam vrouwtje van me.”

Dinsdag 14 november 1944:

„Ik zit nu met mijn voet die ik verstuikt heb in de grote keuken aardappelen en kool schoon te maken. Dus ik zit droog. Als het zo doorgaat, zijn de jongens die buiten werken doornat en allen ziek, want ze werken gewoon door. Het water in de IJssel is nu zo hoog gestegen dat haast alle loopgraven onderlopen.

Zondag ben ik weer eens naar

de kerk geweest. Er preekte een dominee uit Vorden. We zongen Gezang 17 vers 6. Een heleboel mensen kregen tranen in hun ogen. Nu schat, ik zat ook vol tranen, en met mijn gedachten bij jou en thuis zodat het bij al die regen soms wel eens zwaar valt, maar ik wil nog voorwaarts, met het oog omhoog naar betere tijden.” (Wordt vervolgd)